

בעזהש"ת

גליון

'מבאר אבותינו'

במשנתו של מרן רבינו הגה"ק בעל ה'באר צבי' מסעבען זיע"א
וצאצאיו הממשיכים במסורת הצרופה.

ימי החנוכה / תשפ"ב לפ"ק / גליון 2

יו"ל ע"י מכון 'מבאר אבותינו'
לתורת מרן הבאר צבי זי"ע וצאצאיו

בקשה מטעם המערכת

בהזדמנות זו אנו רוצים לבקש מכל מי שיש תח"י חידו"ת בדרוש ובאגדה שנכתבו ע"י אבותינו זי"ע נא ונא לשלוח לכתובת אמייל : k5671699@okmail.co.il

בתודה מראש
מכון 'מבאר אבותינו'

כל הזכויות שמורות

מכון 'מבאר אבותינו'
לתורת מרן ה'באר צבי' זי"ע וצאצאיו

k5671699@okmail.co.il

"נר זכרון"

לע"נ אבינו רועינו עט"ר
פאר מקדושים שריד לדור דעה
מקים עולה של תורת חכמי ורבני ארץ הגר
מו"ה הגאון רבי משה אלכסנדר זושא ב"ר דוב קינסטליכער זצ"ל
נכדו חביבו של מרן רבינו הגה"ק זיע"א
נלב"ע י"ג שבט תשפ"א ת.נ.צ.ב.ה.

תוכן העניינים

'מפניני הבאר'

ד פנינים נפלאים לימי החנוכה

קשה איך חילקו השמן לח' חלקים הא אין סומכים על הנס / אלא כיון שזה גופא היה נס שמצאו הקנקן בוודאי שהקב"ה יעשה עוד נס / הא דכתיב 'נעשה אדם' היינו משום שהאדם צריך להשלים את עצמו / שור נברא בשלימות ודלא כבריאת האדם שצריך להשלים א"ע / היוונים דימו אדם לשור שאין לו בחירה ולכן אמרו לכתוב על קרן השור / נ"ח שהניחה למעלה מעשרים פסול דלא שלטא בה עינא פסול ר"ל דאדם שאומר שגם בחלק עבודת ה' תלוי למעלה במקום דלא שלטא בה עינא דבו"ד הוא פסול / וזהו שהביא ראי' מראובן שזרק את יוסף לבור כיון דהיה בטוח שלא השחית יוסף את צלם האלוקים וכהנ"ל שיש בחירה לאדם ולכן רק בכח התו"מ יהי' לו צלם א' / ע"י הניסים ונפלאות שעושה לנו השי"ת גם הגויים באים לאמונת ה'.

'מחידושי הבאר'

ז חידושים על מסכת שבת בסוגי' דנ"ח

מין רבינו הגה"ק רבי צבי קינסטליכער זיע"א – בטעמא דדין דנשים חייבות בנ"ח שאף הן היו באותו הנס [כ"ג:].

'ממנהגי הבאר'

ט לקט מנהגים ופסקי הלכות לימי החנוכה

נוסח הברכה – של חנוכה. / השמן שמדליקים בו את הנרות. / מקום הנחת השמש. / מקום הנחת החנוכה. / זמן ההדלקה. / סדר הזמירות לאחר ההדלקה. / חצי שעה לאחר ההדלקה. / הדלקת נ"ח במוצאי שבת.

בפניני הבאר'

פנינים נפלאים לימי החנוכה

דעת המינים והאפיקורסים דאין הדבר תלוי בבחירת האדם.

וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל (ב"ר ב, ד).

ויל"ד מה רמזו בה שיכתבו על קרן השור. ופירשתי, בהקדם וירא א' את כל אשר עשה והנה טוב מאד וגו' (בראשית א, לא), ובמדרש (קה"ר ג, ג), טוב זה יצר טוב, טוב מאד זה יצר הרע.

ופירשתי בזה, ויאמר א' נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וגו' (שם כו). עפ"י מה שהביא הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה ה"ב) בשם המתפלמסים האפיקורסים, שאין הדבר תלוי כלל בבחירת האדם, רק כפי מה שנברא וכפי מה שברא אותו הבורא ית"ש, ולפי"ז בטל שכר ועונש וכל התורה כולה ר"ל, עיי"ש.

הא דכתיב 'נעשה' היינו כיון דהאדם צריך להשלים את עצמו.

וז"כ "נעשה", ר"ל כביכול אני ואתם, דהיינו שגם האדם בעצמו הוא שיתוף בבריאתו כפי מה שמשלים את עצמו, כי האדם פרא אדם יולד (איוב יא, יב), ובעצמו צריך להשלים את עצמו.

וז"כ כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא א' לעשות (בראשית ב, ג), וכונת "לעשות" שלא נברא הכל בשלימות, רק האדם בעצמו צריך להשלים את כל הבריאה ע"י עבודתו בתורה ומצוות, כפי הידוע שע"י המצוות נבראים שמים וארץ חדשים. (ופירשו בזה הכתוב

איך חילקו השמן והא אין סומכים על הנס.

ומנותר קנקנים, נעשה נס לשובנים, בני בינה ימי שמונה, קבעו שיר ורננים (זמר לחנוכה).

ונ"ל לבאר השיר, דהב"י (או"ח סימן עת"ר) הקשה, דלמה קבעו שמונה ימים, הלא לא היה הנס רק שבעה ימים, כי היה בקנקן א' שמן על לילה א'. ותי', שחילקו השמן שבפך לח' חלקים, ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק א', ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. וכבר הקשו דאיך חילקו השמן, הלא אין סומכים על הנס, ומוטב שידליקו לילה א' כפי מצוותה, [ועיין בשו"ת באר צבי סימן לא].

כיון שזה גופא היה נס שמצאו הקנקן בוודאי שהקב"ה יעשה עוד נס.

אלא דזה גופא היה נס גדול שנשאר להם קנקן א', ומזה סמכו שהם מאותם שמסרו נפשם על קידוש השם, ע"כ נעשה להם נס זה, וא"כ בוודאי שהקב"ה יעשה להם נס וידלוק שמונה ימים, ע"כ חילקו השמן. (עיין בקרן לדוד ר"פ מקץ מזה).

וז"כ ומנותר קנקנים, ר"ל מזה שנשאר להם קנקן מלא שמן ונעשה נס לשובנים, לכן סמכו על הנס, ע"כ בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים, ר"ל מזה סמכו וחילקו השמן לח' חלקים, וממילא שנעשה הנס שמונה ימים, והצרכו לקבוע שמונת ימי חנוכה.

[באר צבי]

(ישע'י נא, יג), ותשכח ה' עשך נוטה שמים ויוסד ארץ).

שור נברא בשלימות ודלא כבריאת האדם שצריך להשלים את עצמו.

עכ"פ מבואר דהאדם לא נברא בשלימות, ואינו דומה לשור שנברא בשלימות, כמו שאמרו חכז"ל (ב"ק סה ע"ב) שור בן יומו קרוי שור, שנאמר (ויקרא כב, כז) שור או כשב או עז יולד וגו'.

היוונים דימו אדם לשור שאין לו בחירה ולכן אמרו לכתוב על קרן השור.

וז"ש כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, ר"ל שאין לכם חלק עם הקב"ה בבריאת האדם, ולא כמו שרמז הקב"ה נעשה אדם בצלמנו, וזה"כ על קרן השור, כמו השור, והבן.

נ"ח שהניחה למעלה מעשרים פסול דלא שלטא בה עינא פסול ר"ל דאדם שאומר שגם בחלק עבודת ה' תלוי למעלה במקום דלא שלטא בה עינא דבשר ודם הוא פסול.

שאין לאדם חלק בעבודת ה' להשלים את עצמו ע"י תורה ומצוות, רק הכל תלוי למעלה במקום דלא שלטא בה עינא דבשר ודם, זה פסול, מינות ואפיקורסות, כי האמת הוא שהכל לפי עבודתו ע"י תורה ומצוות.

וזהו שהביא רא"י מראובן שזרק את יוסף לבור כיון דהיה בטוח שלא השחית יוסף את צלם האלוקים וכהנ"ל שיש בחירה לאדם ולכן רק בכח התורה ומצוות יהי' לו צלם א'.

וע"ז מביא במאמר הסמוך ראיה, מראובן שאמר אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה וגו' ויד אל תשלחו בו וגו' (שם כב), ולכאורה קשה דמה הועיל בזה, ומאי נפק"מ

אם הם יהרגו אותו, או ישליכו אותו אל הבור שהוא מלא נחשים ועקרבים, דהוי ממש כאילו הרגו אותו בידים. רק דידוע מדברי חכז"ל, שהקב"ה ברא את האדם שיהא אימתו מוטלת על הבריות (עיין שבת קנא ע"ב), נעשה אדם בצלמנו וגו', וכ"ז שצלם אלוקים על האדם כל החיות יראים ממנו, (עי' ילקוט ראובני על הפסוק (שם ט, ב) ומוראכם וגו'), וכמש"כ (שם א, כו) וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובהמה ובכל הארץ וגו'.

וע"כ אמר הכתוב, והבור ריק אין בו מים, כי אילו היה בו מים, הרי זה כאילו הרגו אותו בידים, כי בעכ"ח נטבע במים, אבל הכתוב העיד שהבור ריק אין בו מים, ואף שהיה בו נחשים ועקרבים, מזה לא היה ירא ראובן, כי ידע שיוסף הצדיק שעסק בתורה עם אביו, בוודאי לא השחית את הצלם אלוקים על פניו, והחיות יראים ממנו, ולא יגשו אליו לעשות לו רע ח"ו. א"כ הרי להדיא שהכל בכוח התורה שיהא לו הצלם אלוקים, ולא כדעת

מתוך רשומים מחנוכה האחרון אצל מו"ה הגרמא"ז זצ"ל

"ימי החנוכה אצל אא"ז הג"מ זצ"ל שנת תשפ"א עברו עליו מתוך רוממות הנפש שבשנה זו משום מה הדליק בחנוכה שהדליק בו זקיננו רביה"ק מסעבען זי"ע [אף שכל שנה לא היה מדליק בו והיה אומר ע"ז 'אלא לראותם בלבד...'], ואף שהיה חלוש ביותר ומחובר למכונת חמצן אמר את הברכה בקול רם ולאחמ"כ סדר הזמירות ואף זימר כהירגלו שירי חנוכה..."

ויבואר בזה סמיכות דברי רבי תנחום (שבת כא ע"ב), נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה וכו', ואמר וכו' משמיה דרב תנחום, מאי דכתיב (בראשית לו, כד) והבור ריק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים, אלא מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, ע"כ. ר"ל שמניח את הנר מצוה ותורה אור למעלה מעשרים אמה, וכמ"ש רש"י שם, במקום דלא שלטא בה עינא, ר"ל שאומרים

האפיקורסים הנ"ל. ומבואר היטב סמיכות המימרות משמיה דרב תנחום, והבן.

[באר צבי,
דרשה בהיכל ישיבת אהל שמעון בחנוכה]

**ע"י הניסים ונפלאות שעושה לנו השי"ת
גם הגויים באים לאמונת ה'.**

הללו את ה' כל גויים שבחוהו כל האומים
כי גבר עלינו חסדו וגו', (מתוך ההלל, תהלים
קיז, א-ב).

כבר הקשו בגמ' (פסחים ק"ח ע"ב), אטו
בשביל שגבר עלינו חסדו יהללו אותו כל גויים.
וי"ל הכוונה, עפ"י מה שפירשו, ורבים מעמי
הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם
(אסתר ח, יז), ר"ל על ידי הניסים והנפלאות
שהראה אז הקב"ה לעמו ישראל, על ידי זה
עשו תשובה ויראו ויאמינו בה'. וז"כ, הללו את
ה' כל גויים וגו' כי גבר עלינו חסדו, ר"ל על ידי
הניסים שהראה הקב"ה לישראל גם הם יבואו
לאמונת ה', וממילא צריכין להלל ה' עבור זה,
והבן.

[באר צבי]

בזוידושי הבאר'

זוידושים על מסכת שבת בסוגי דנר זנוכה

מרן רבינו הגה"ק רבי צבי קינסטליכער זיע"א
גאב"ד ור"מ סעבען בעל הבאר צבי

בטעמא דדין דנשים חייבות בנ"ח שאף הן היו באותו הנס [כ"ג:]

דאף נשים חייבות שגם הן היו באותו הנס דגם עליהם היה הגזירה כמו על האנשים, וגם במצרים עינו אותם בפרישת דרך ארץ וכן הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכדומה, משא"כ נ"ח דנתקנה רק בשביל הנס שהיה אצל המנורה וכהנ"ל א"כ מה ענין שאף הן היו באותו הנס במה שהגזירה היה על בנות ישראל שתיבעל לטפסר למצוות נ"ח שמונה ימים.

אלא שגם לאידך גיסא יש להקשות דלמ"ל לבקש טעם לחייב נשים בנר חנוכה ת"ל דמהך טעמא גופא דאנשים חייבים מחמת הנס שהיה במקדש שהדלקו מפך א' שמונה ימים מה"ט גופא יש לחייב גם הנשים, דאטו נשים לא היה להם שייכות במקדש כמו אנשים הלא גם הם הביאו קרבנות כמו אנשים, ולא מצינו שנשים יהיו פטורות ממצוה שבמקדש רק במצות ראייה דכתיב כל זכורך למעט נשים [חגיגה ד' ע"א], ואפי' גם שמחת בית השואבה טרחו חכז"ל למצוא להם תקנה שגם הם יהיו יכולים לראות בשמחה של מצוה ותקון גדול היו עושים שם [סוכה נ"א ע"א], ועיי' רמב"ם פ"א מהל' בית הבחירה הי"ב דנשים חייבות בבנין ביהמ"ק כמו אנשים, ועיי' בטו"ז או"ח סי' מ"ז סק"י דנשים חייבות ג"כ לומר פרשת התמיד שהוא במקום הקרבן, ועכ"פ דלמ"ל לבקש טעמים חדשים שנשים חייבות בנ"ח מפני

גמ'. כ"ג ע"ב דאמר ריב"ל נשים חייבות בנ"ח שאף הן היו באותו הנס. וברש"י, שגזרו יוונים על כל בתולות ישראל הנשאות להיבעל וכו' ועל יד אשה נעשה הנס, לכאורה יש לתמוה טובא דאטו מה שאנו מדליקין נ"ח הוא בשביל הצלתן של ישראל הלא מבואר לעיל בש"ס [כ"א ע"ב] דטעמא דנס חנוכה היא בשביל הנס שהיה במקדש במנורה וא"כ מה ענין נס זה שניצולו בנות ישראל למצוות נר חנוכה, ועוד דאי משום שניצולו מן האויבים הי' די להדליק לילה הראשונה דהיינו בכ"ה בכסליו שאז היה ההצלה שנחו מן האויבים וניצולו בנות ישראל ג"כ, וכמ"ש באמת הפר"ח [סי' תר"ע אות א'] לקושיות הב"י דהא ביום א' לא היה נס במנורה ותי' דביום הראשון תקנו להדליק בשביל הצלתן של ישראל ע"ש, כמו כן הי' די לטעמא דאף הן היו באותו הנס להדליק לילה א' ואכתי שמונה ימים מה עבידתא.

והנה בלשון הזה ממש איתא ג"כ בש"ס פסחים דף ק"ח ע"ב אמר ריב"ל נשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הנס, וכן במגילה דף ד' ע"א אמר ריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס, רק דשם א"ש דשם עיקר התקנה דמקרא מגילה וד' כוסות היה בשביל הצלתן של ישראל ושפיר קאמר

שגזרו על בתולות ישראל ומפני שע"י אשה נעשה הנס.

ונ"ל ליישב כ"ז, דהנה התוס' במגילה שם בד"ה שאף הן היו באותו הנס, אחר שהביאו פ"ה הרשב"ם דר"ל דעיקר הנס היו על ידן, בפורים ע"י אסתר, בחנוכה ע"י יהודית, בפסח בזכות נשים צדקניות, הקשו ע"ז דא"כ מה קאמר לשון שאף הן דמשמע שהן טפילות, וכ' דר"ל שאף הן היו באותו הנס בגזירה דלהשמיד וכו' וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים וכן בחנוכה הגזירה היה מאוד עליהם עכ"ל. ובפסחים הביאו כן בשם הירושלמי.

והנה התוס' בפסחים שם בד"ה שאף הן כ' וז"ל ואי לאו האי טעמא לא היו חייבות משום דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא וכל דתקין רבנן כעין דאורייתא תיקון, וכוונתם בזה עפ"י רש"י והרשב"ם שם דעיקר הנס היה על ידן והי' קשה להן להתוס' ת"ל דבלא"ה חייבות דהא גם הנשים ניצולו כמו האנשים וכמבואר בירושלמי הנ"ל ולמ"ל טעמא מפני שעיקר הנס היה על ידן וע"ז תירצו דבשביל זה לא היו חייבים משום דהוי מצוות עשה שהזמן גרמא וכמו דפטורות מסוכה אף שגם הן היו באותו הנס דבסוכות הושבתי והיקף ענני הכבוד וכמ"ש שם התוס' ע"כ הוצרכו לומר טעמא משום שעיקר הנס היה על ידן ומשו"ה תקנו גם לנשים אף דהוי מצוות עשה שהזמן גרמא ובזה מובן היטב דבריהם ז"ל שם בד"ה היו באותו הנס דאחר שהביאו פ"ה הירושלמי הנ"ל הקשו

מסוכה ות"י דבמצוות עשה דאורייתא שאני משמע דלפי מה שהביאו תחילה בשם הרשב"ם שעיקר הנס היה על ידן לא קשה מסוכה דשם ל"ש לומר שעיקר הנס היה על ידן רק לפי הירושלמי לפי שגם הם ניצולו כמו האנשים ולא מפני שעיקר הנס היה על ידן שפיר הוקשה להם מסוכה והוצרכו לחלק בין מ"ע דאורייתא.

ומעתה א"ש דכבר כ' למעלה דמזה הטעם ממש שאנשים חייבים בנ"ח מחמת הנס שנעשה אז במנורה מזה הטעם ממש יש לחייב גם נשים בנ"ח, אמנם מאחר דהוי מ"ע שהזמן גרמא היה לנו לפוטרים וכמ"ש התוס' בפסחים הנ"ל דמשו"ה הוצרך לטעם שעיקר הנס היה על ידן ומשו"ה השוו אותן חכז"ל עם האנשים וכהנ"ל, ובאמת דאין כוונתם דמשו"ה נשים חייבות בנ"ח משום שניצולו דוודאי נשים חייבות בנ"ח מטעם הנס שנעשה במנורה וכמו אנשים רק דהכוונה דמאחר דהוי מ"ע שהזמן גרמא היה לנו לפוטרים וע"כ צריך לטעם שעיקר הנס היה על ידן ע"כ השוו אותן לאנשים במצווה זאת וכמ"ש תוס' בפסחים שם, וזה ג"כ כוונת התוס' במגילה שם שדייקו בלשונם וכן בחנוכה הגזירה היתה מאוד עליהם וזה ג"כ כוונת רש"י כאן בשמעתין שכל שגזרו על כל בתולות ישראל וכו', ואח"כ כ' רש"י ועל יד אשה נעשה הנס בזה כוונתו למש"כ התוס' בפסחים הנ"ל שעיקר הנס היה על ידן וא"ש ודו"ק. (ועיי' תוס' מגילה כ"ד ע"א בד"ה מי שלא ראה מאורות וכו' באמצע הדיבור ע"ש).

מבנהגי הבאר

לקט מנהגים ופסקי הלכות לימי החנוכה

מנהגים והליכות שנראו אצל מורינו הגאון
רבי משה אלכסנדר זושא קינסטליכער זצ"ל

נלקטו ונערכו ע"י מכון 'מבאר אבותינו' – לתורת מרן הבאר צבי זי"ע וצאצאיו

נוסח הברכה - של חנוכה

א. היה אומר בברכה להדליק נר של ¹ חנוכה.

1. הנה בנוסח הברכה של הדלקת נ"ח מצאנו ה' נוסחאות, דהפשטות בגמ' שבת דף כ"ג ע"א וכן בגמ' סוכה דף מ"ו ע"א הוא שמברכים 'אקב"ו להדליק נר של חנוכה', וכן מפורש במסכת סופרים פ"א ה"ד, שאילתות דר"א שאילתא כ"ו, הלכות גדולות, בסידור רב עמרם גאון וכן לשון הרמב"ם פ"ג מהלכות מגילה וחנוכה ה"ד, רא"ש שבת פ"ב סי' י"ז, ברי"ף שם, באור זרוע שם, באבודרהם ובטור סי' תרע"ו ס"א.

ואפשר לבאר עפ"י מש"כ בעטרת זקנים בשם אבי זקינו רבי לייב הרופא מק"ק וינא לבאר את שיטת המהרש"ל - מובא להלן - שגרס לומר 'שלחנוכה' בתיבה אחת דאולי סמך המהרש"ל על דרשת חז"ל 'שכל המועדות יהיו בטלים חוץ מחנוכה ופורים', לרמז זה אנו מברכים נר של חנוכה מורה גם על העתיד כמו שדרשו רז"ל על מזמור שיר ליום השבת מזמור לעתיד לבוא ליום שכולו שבת. [וראה עוד מדרש משלי (ט, ב) 'כל המועדים עתידים ליבטל וימי הפורים אינם בטלים לעולם שנאמר (אסתר ט, כח) וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים', אמנם העטרת זקנים מביא דרשת חז"ל 'שכל המועדות יהיו בטלים חוץ מחנוכה ופורים' וראה בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ג סי' ע') שדן בדבריו שבמדרש משלי איתא רק על ימי הפורים שאינן בטלין לעולם וכתב שם שכפי הנראה היה לפנייהם מאמר חז"ל כזה ונעלם מאתנו כשם שמצינו עוד הרבה מאמרי חז"ל שמוזכרים בדברי הראשונים ואנו לא זכינו לאורם].

אמנם לשון המחבר בשו"ע סי' תרע"ו ס"א די' לומר 'להדליק נר חנוכה', ונראה שסמך על דברי בעל הדקדוקי סופרים שגורס בגמ' 'להדליק נר חנוכה', וכן הוא עפ"י האר"י ז"ל לומר להדליק נ"ח כדי שיכוון בר"ת אותיות נח"ל להדליק נר חנוכה שהוא שם קדוש הרמוז בתיבות נוצר חסד לאלפים וכן בפסוק נפשינו חכתה לה' וגם משום דהוי י"ג תיבות נגד י"ג מידות של רחמים, וכן גירסת הפרי חיים, היעב"ץ בסידורו,

השמן שמדליקים בו את הנרות

ב. את השמן של הנרות היה לוקח מהשמן שתלה לנוי סוכה², דכל פעם שהיה שופך את השמן לחנוכיה היה קודם מערבו קצת עם השמן שתלה בסוכה.

הגר"א במנהגיו שערי רחמים, הלק"ט, החיד"א בברכי יוסף סי' תרע"ו וכן מנהג ירושלים לומר להדליק נ"ח.

ולפי"ז צ"ב מ"ש מהדלקת נרות שבת דמברכינן 'להדליק נר של שבת', ובשערי תשובה שם סק"א מתרץ דלפי דנ"ח אסור להשתמש לאורו ע"כ אומרים 'להדליק נ"ח' להורות כי הנר אינו כ"א למצוות חנוכה משא"כ בנר של שבת הכונה שאנו משתמשים בו ונרו יאיר לתועלתנו וזה הנר המאיר הוא של שבת, עוד מת' וכ"ה בא"ר ובחיד"א שם דבחנוכה אין מצוות המעשה רק בנר בלבד משא"כ שבת שיש בה מצוות מעשיות קידוש סעודה וכו' ונר ג"כ אחד מהם, וע"כ רק בשבת שייך לומר נר של שבת שנודע בעוד כמה ענינים חוץ מנר.

ובמג"א שם סק"א מביא את שיטת המהרש"ל והשל"ה דאומרים 'שלחנוכה' בתיבה אחת. [עי' מה שהבאנו לעיל בשם העטרת זקנים לבאר דבריהם].

אכן בירושלמי סוכה פ"ג ה"ד איתא דמברכינן אקב"ו 'על מצות הדלקת נר חנוכה' או 'על מצות זקנים' (כשאר מצוות מדרבנן), וסוגי' שלימה הוא בראשונים פסחים דף ז' דיש מצוות דמברכים עליהם 'להניח תפילין' ויש מצוות שמברכים עליהם 'על ביאור חמץ', ראה ברא"ש ור"ן שם, ורמב"ם הלכות ברכות פי"א.

[א.ה. זכורני שבהיותי אצל אא"ז מו"ה זצ"ל שבת חנוכה תש"פ לפ"ק שאלתי אותו לגבי זה שנהג לומר בנוסח הברכה 'להדליק נר של חנוכה' האם מנהג זה מקורו מאבותיו זצ"ל או שמא לקחו מרבותיו החת"ס וממשיכי דרכו, ואמר לי דאין מקורו מאבותיו וכן אינו יודע מה היה בזה מנהג מרן החת"ס זי"ע אלא הוא עצמו נוהג כן משום שכך יצא הדבר.]

2. ופשטות נראה טעמא דמילתא דכיון שעבידא בהו מצוה חדא נעביד בהא מצוה אחריתי, ואח"כ שמחתי לראות מה שהביא בספר 'אלף כתב' אות שמ"ז שמרן האמרי אש זי"ע נהג לעטר הסוכה ביינות שמנים וסלתות, והשמן אשר היה תלוי בסוכה הצניע למצות הדלקת נר חנוכה, ואפשר הטעם הוא כמ"ש.

וכתב ע"ז הגאון בעל המשנה שכיר ראב"ד פשיטאן זצ"ל הי"ד וז"ל: "גם אני הפעוט נוהג כן מעודי, ומצאתי רמז לזה בש"ס ממס' סוכה, הסיום של מסכת זו הוא בנס חנוכה, כמו שאמרו שם גבי מעשה דבילגה וכשנצחום, עיי"ש, הרי דמסיימת בנצחון דחנוכה, הרי דיש לסוכה התקשרות עם נס חנוכה, וזה שמתחלת המס' בסוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה כמו בחנוכה, ודו"ק, ע"כ שפיר לנהוג להדליק בשמן שהיה בסוכה." עכ"ל, ודפח"ח.

מקום הנחת החנוכיה

ג. היה מדליק בחלון אפילו שהיה למעלה מעשרים אמה³.

מקום הנחת השמש

ד. את השמש נהג להניח כשאר הנרות בשמן ולא בנר שהדליק בו⁴.

3. ומש"כ בגמ' שבת דכ"ב וכן בשו"ע דנר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה היינו דווקא כשמדליק ברה"ר אבל לא כשמדליק בתוך ביתו, וכן דעת השבט הלוי ח"ד סי' ס"ה דשפיר שייך להדליק בחלון אעפ"י שהוא למעלה מעשרים אמה כיון דחוץ מהפרסומי ניסא לבני הבית איכא ג"כ פרסומי ניסא לבתים שסביב ביתו שהם בתוך עשרים אמה, ובפרט לפי שיטת הפמ"ג דאפילו למעלה מעשרים אמה מינכר קצת לבני רשות הרבים.

אמנם דעת המשנ"ב דדברי הגמ' והשו"ע קאי גם על מדליק בתוך ביתו, וכן הסכימו רוב הפוסקים מכיון דהבתים שסביב ביתו אינם רשות הרבים אלא רשות של הרבה יחידים.

4. וכן נהגו בהרבה מקומות. הנה מקור דין שמש הוא מהגמ' שבת דכ"א ע"ב אמר רבא צריך נר אחרת להשתמש לאורה, והטעם, מבוי משום דנ"ח אסור להשתמש לאורה דהא צריך שיהא ניכר דהוא נר מצוה ולכן אם מניחים אצלו נר נוסף בריחוק קצת משאר נרות שפיר מינכר דמשתמשים רק עם נר זה ונרות האחרים הם נרות מצוה. [וצ"ע דבשלמא בשאר ימי החנוכה דאיכא כמה נרות מינכר דנר יחידי הוא הנר שמשתמשים בו והשאר הם נרות מצוה, אבל בלילה הראשון דחנוכה הרי יש רק נר אחד ולא ניכר איזהו הוא השמש ואיזהו הנר מצוה, ועפימ"ש להלן י"ל דכיון דמוגבה קצת או הוי נר ארוך מינכר דבנר זה אפשר להשתמש והאחר הוא נר מצוה].

וכן נפסק בשו"ע סי' תרע"ג דיש להדליק נר נוסף בריחוק קצת משאר נרות, אכן ברמ"א כתב דצריך שיהא ארוך יותר, עוד כתב דעדיף טפי להניח כשמש את הנר שהדליק בו את שאר הנרות, ומבוי מדבריו דמלבד דבעי שיהא בריחוק קצת בעי' תרתי, גם שהשמש יהא הנר שבו מדליק את שאר הנרות וגם שיהא ארוך יותר משאר הנרות, וצ"ת איך יתיישב עם המנהג שמדליקים לשמש נר נוסף של שמן כשאר הנרות.

ויש ליישב המנהג, דהנה אהא דכתב הרמ"א דצריך שיהא ארוך יותר משאר נרות עיי' מה שהביא הבאר היטב בשם הב"ח ומהרי"ל דה"ה אם מעמידו גבוה משאר הנרות שפיר דמי, ומבוי דכל הטעם דבעי' שיהי' ארוך יותר הוא משום דיהא מינכר דמשתמשים רק בנר זה ולכן ה"ה אם מוגבה קצת משאר נרות ש"ד דהא מינכר דמשתמשים רק בנר זה. אמנם אכתי תקשה ממ"ש הרמ"א דעדיף טפי להניח לשמש את הנר שמדליק בו את הנרות ודלא כהמנהג, וי"ל דהנה ביאר המשנ"ב דעדיף טפי משום דמוכח שאינו ממנין הנרות, ולפי"ז אפשר דכיון שמעמידים אותו גבוה יותר משאר נרות ג"כ חשיב מוכח

זמן ההדלקה

ה. היה מכין את הפתילות והשמן מבעוד יום ומתפלל ערבית בזמן⁵ ומיד אח"כ⁶ מדליק את הנרות בלא שהות⁷, והיה פעמים שלמוצ"ש חנוכה

דאינו ממנין הנרות, ולפי דברינו נמצא דשפיר יתיישב המנהג עם ההלכה רק בע"י שיהא מוגבה קצת משאר הנרות.

אמנם מה שעדיין צ"ב הוא מה הריווח במנהג זה דהא אפשר לקיים את ההלכה בפשיטות ולהניח שמש את הנר שהדליק בו דהוא ארוך יותר וכמ"ש הרמ"א. [ובאמת אפשר דהוא ענין מהקבלה שאין לנו השגות בזה אך נראה דאפשר"ב גם בדרך הפשט וכדלהלן].

ונראה לבאר דאפילו שנפסק בשו"ע סי' תרע"ב ס"ב דלאחר הזמן אפשר להשתמש לאורה מ"מ כתבו במג"א והא"ר בשם הרש"ל דבעוד שהנרות דולקין אין להשתמש לאורה משום שהרואה לא ידע לחלק בין תוך זמן שיעורו לאחר זה הזמן, עכ"ד, וכ"כ במשנ"ב דמחמירים לא להשתמש לאורה אפי' לאחר הזמן, ולפי"ז אפ"ל דה"ט בהא שנהגו להדליק נר נוסף של שמן כשאר הנרות משום דכך נמצא דולק השמש בזמן אחד יחד עם שאר הנרות משא"כ אם יניח לשמש את הנר שהדליק בו אפשר שיכבה לפני שיכבו שאר נרות ונמצא דבזמן זה ליכא שמש וישתמשו לאור הנרות, נמצא לפי"ז שע"י שמדליקים לשמש נר נוסף של שמן הרוויחו דין זה שלא יהיו הנרות בלא שמש כיון דאפילו לאחר הזמן אסור להשתמש לאורה כמ"ש הרש"ל.

5. דהיינו י"ח דקות לאחר שקיעת החמה. כן הקפיד מעוד לא להתפלל מנחה ולאכול סעודה שלישית לאחר השקיעה, ובערוב ימיו שהיה של"ס אצל מרן בעל שבט הלוי זי"ע ואח"כ אצל בנו מרן בעל מחשבת הלוי זי"ע שנהגו ליטול ידיים לשל"ס אחר השקיעה היה יוצא ליטול ידיו באמצע מנחה כדי להספיק לאכול קצת לפני השקיעה.

כן ידוע קפידתו של האי סב"ק מרן רבינו זי"ע על זמן השקיעה שהיה נזהר מאוד לא להתפלל מנחה אחרי השקיעה. מסופר שפ"א שהיה יחד עם רביה"ק מסאטמאר זי"ע באיזה אסיפה של רבנים והוא כידוע הקפיד להתפלל מנחה ממש לפני זמן ר"ת והציץ מן החלון לראות אם חושך לגמרי ואפשר להתפלל כבר מעריב, אמר לו רבינו ע"ד צחות 'אם היה כבר אפשר להתפלל מנחה בוודאי שאפשר כבר להתפלל מעריב...'

עוד דבר פלא מסופר על רבינו זי"ע שפעם התפלל אצל מרן מהר"א מבעלזא זי"ע והתעכב שם התפילה עד לאחר השקיעה שכן שם נהגו עד מ' דקות ועל אף הקפדתו הגדולה שלא לאחר את זמן השקיעה אמר למקורביו 'אם אני מתפלל אצל הרבי אז זמן התפילה הוא כשהוא מתפלל...'

6. כיון דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם לכן יש עניין להדליק לאחר ערבית.

היה מכין את הפתילות כבר בער"ש, ובשעה שהיה לו ציבור בביתו לא היה מקפיד להדליק מיד⁸.

סדר המזמורים לאחר ההדלקה

ו. לאחר אמירת 'הנרות הללו' היה אומר 'מעוז צור' ולאחמ"כ זימר שירי חנוכה, סדר המזמורים⁹ הוא בתחילה ז' פעמים 'ויהי נועם', [לא אמר 'יושב בסתר עליון'], 'למנצח בנגינות מזמור שיר', 'אנא בכח', 'מזמור שיר חנוכה הבית לדוד', 'שיר המעלות לדוד', 'רננו צדיקים בה'. והיה אומר את הכל בנוסח מיוחד של חנוכה.

חצי שעה לאחר ההדלקה

ז. נהג לישב וללמוד ליד הנרות עד חצי שעה לאחר ההדלקה¹⁰, והקפיד אז גם ע"ע שביתת מלאכה.

7. וה"ט שלא יעבור זמן הדלקת נ"ח ומקורו מהגמ' שבת דכ"א ע"ב דזמן הדלקת נרות חנוכה הוא עד שתכלה רגל בשוק, אמנם הרבה אין מקפידים על שהות מכיון דממילא מדליקים בבית וכמ"ש הרמ"א [מובא להלן] וה"ט דכיון שהוא וב"ב נמצאים בבית איכא טפי פרסומי ניסא, אמנם הוא ז"ל אפי' שהדליק בבית הקפיד בזמן זה וכמ"ש הטור דטוב להקפיד בזה משום דניכר לעוברים ושבים, וגם הרמ"א כ' דמ"מ טוב ליזהר בזה גם בזה"ז. ועכ"פ שיעורו עד חצי שעה לאחר סוף השקיעה דהיינו צאת הכוכבים דהוא י"ח דק' לאחר השקיעה.

8. והיינו משום דליכא טעמא דלעיל כיון ד'ברוב עם' אין חיסרון של פירסומי ניסא, ובפרט לפימ"ש הרמ"א סי' תרע"ב ס"ב דמעיקר הדין בזה"ז שמדליק בתוך הבית אי"צ ליזהר להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק ומ"מ טוב לזהר בזה גם בזה"ז, עכ"ד, ואפשר דמשום הא דכתב הרמ"א דטוב ליזהר גם בזה"ז וגם ממ"ש הטור שהבאנו לעיל חשש להא והקפיד על הזמן אבל היכא דהיה לו 'רוב עם' לא חשש כ"כ להא.

9. כך הוא הסדר בסידור היעב"ץ רק דשם מובא לומר גם 'יושב בסתר עליון' יעו"ש.

10. עיי' מש"כ החוות יאיר בספרו מקור חיים סי' תרע"ב וכן בשב יעקב ח"א סי' כ"ב דעיקר המצוה היא להיות סמוך לנרות לראות אותן ולשמוח בהן במשך חצי שעה עיי"ש עוד מה שהוכיחו לדבר זה.

ובספה"ק אמרי פנחס מהרה"ק ר' פינחס מקאריץ זי"ע (שער ד' סי' ח' וסי' רי"ד) כתב וז"ל: "בחנוכה בשעת הדלקת הנרות יורד אור הגנוז, ולכך יש לכל אדם לישב אצל הנרות שלו אחר ההדלקה כל החצי שעה וכו', ומפני שאור הגנוז הוא גדול מאד, ואין

הדלקת נ"ח במוצ"ש

ח. במוצאי שבת היה מדליק הנרות לאחר הבדלה¹¹ לפני 'המבדיל'¹².

עולם הזה יכול לסבול אותו ולכך אינו שווה בחנוכה רק חצי שעה בשעת הדלקת נרות", עכל"ק.

11. כך כתבו בקיצשו"ע סי' קל"ט סי"ח, שדי חמד אסיפת דינים מערכת חנוכה סי"ט, בן איש חי שנה א' פרשת וישב אות כ"ה, מאור ושמש פרשת מקץ ד"ה וישא עיניו בשם החוזה בלובלין בשם רבו הרה"ק הרבי רבי שמואל שמעלקע מניקלשבורג זי"ע דיבדיל תחילה וכ"כ הערוך השולחן ס"ב, ובטעם הדבר מביא מהכל בו בשם הראב"ד שאם ידליק נ"ח תחילה אף שאסור להשתמש לאורה מ"מ נמצא שכבר השתמש באור ובפרט באור השמש וכיצד יוכל אח"כ לברך בהבדלה 'על האש', [ובלא"ה היה נראה הטעם פשוט משום דתדיר ושאינו תדיר קודם, ועיי' להלן מ"ש המשנ"ב] וסיים דכן נוהגים. וכן הביא הכף החיים סק"ד בשם כמה אחרונים, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ו פ"ה אות ג', ובספר אורחות רבינו ח"ג הביא שכך נהגו החזו"א והסטייפלר.

אמנם בשו"ת אבני נזר או"ח סי' תצ"ט וחיי אדם כלל קנ"ד כתבו דיש להדליק נ"ח תחילה, ובמנהגי החת"ס פ"ט סט"ו מביא שכך נהג מרן החת"ס, וכן המנהג בירושלים [לוח א"י חנוכה], ומובא בשם הגרי"ח זוננפלד שהיה מבקש שיכינו לו את הנרות חנוכה לפני הבית וכשבא לביתו היה פוגע בהם ומדליקם משום שאין מעבירים על המצוות.

ומבאר המשנ"ב דאפ"י דתדיר ושאינו תדיר קודם מ"מ מה שמדליקים קודם הבדלה הוא משום לאחר את יציאת השבת.

ובבית הכנסת בוודאי שיש להדליק קודם וכ"ה בשו"ע סי' תרפ"א ס"ב, וביאר השבט הלוי ח"ו סי' פ"ה בהא וודאי אמרי' דעדיף לאחר יציאת השבת כיון דשניהם הם מנהגים.

12. ואפשר דהיינו משום שהקפיד דלא לשהות וכדלעיל. [אבל להבדיל היה צריך וכמ"ש טעמא בשם הערוך וגם משום דהוי כמו מעריב דהטעם שמתפללים לפני ההדלקה הוא כיון דתדיר ושאינו תדיר קודם וכהנ"ל].